

MALI ISTRANIN

Mala pošta

DUŽNICI! Mi nijesmo još nikoga posebno opominjali! Svatko mora znati svoju dužnost. Školska je godina završena. Tko je dužan pretplatu, neka je odmah, bez oklijevanja, doznači.

Prilažemo uplatnicu i usrdno molimo: ne odgadjajte, jer ćete opet zaboraviti. Podmirite još danas svoj dug. Pretplata iznosi, kako znate, samo 12. —Din. za cijelu godinu.

UČITELJI, PROSVJETARI, POZOR!

U nakladi zadruga «Sklad» izići će za najkraće vrijeme knjiga g. Aleksandra Freudenreicha: Gluma. To je djelo jedinstveno u našoj književnosti. U njem je obradeno u tančine sve, što se odnosi na pozornicu i na glumačku umjetnost uopće. Svatko tko želi prirediti kakvu predstavu, bilo s djecom bilo s odraslima, morao bi nabaviti ovu knjigu, jer će u njoj naći svaku uputu. Knjiga će imati do 300 stranica velikoga formata s preko 30 stranica ilustracija, studija i skica.

G. Freudenreich je veliki prijatelj naše Istre i podupiratelj našega lista. Tkogod naruči knjigu, neka se svakako pozove na naš list, jer će kroz to dobiti znatan popust. Zatražite odmah prospekte na adresu: Zadruga «Sklad» (za g. Freudenreicha) Zagreb, Gajeva ulica 2 B. VI. kat.

POŠALJITE PRETPLATU!

POŠALJITE PRETPLATU!

POŠALJITE ODMAH

PRETPLATU

I DARUJTE KOLIKO MOŽETE U FOND!

MALI ISTRANIN

GOD. V ZAGREB, SVIBANJ-LIPANJ ŠKOL. GOD. 1933/34 BR. 9-10

Jedan mali jubilej

Na svršetku petog godišta.

Pet godina! To više nije djetesce, koje se nesigurno drži na nogama. To je već momčić, junak, sokolić.

Kad se prije pet godina rado bojali smo se za njegov život. Oh, kakova su to čuvstva, kad se rada drago čedo. Uz kakove bolove i muke, s koliko strepnje i zebnje za njegov život, to samo majka znade. Nitko drugi, koji kasnije dolazi na gotovo, pa se objesno poigrava životom nejačeta, ne će nikada moći shvatiti, nikada razumjeti osjećaja boli, straha, ali i neopisive sreće, koja je prožimala majku, u času kada je davala život svom dragom djetetu.

S mnogo smo straha i neizvjesnosti, ali i sreće i zanosa radali i mi, prije pet godina, ovo naše mezimče, našeg »Malog Istranina«.

Časovi su tada bili nadasve ozbiljni. U Istri našoj palila se na lomačama svaka, pa i najnedužnija hrvatska i slovenska knjiga, jednim je potezom pera zabranjena svaka štampana riječ na našem jeziku, samo da ne bi djeca naša čula ni jedne lijepe riječi o svome rodu i narodu, o slavnim djedovima i ocima svojim i da ne bi — sačuvaj Bože! — pročitala po koju svijetlu stranicu junačke povijesti naroda svoga... Iz krila ih se materinjeg trgalo, da im se navuče crne košulje, da ih se otudji svome rodu i stvori od njih janjičare...

Širom ove naše drage Jugoslavije raštrkalo se, poput obezglavljenog stada, kome udariše pastire, preko šezdeset tisuća Istrana s nekoliko desetaka tisuća djece... Sve je to otkinuto od majke zemlje imalo da bude, za sva vremena, izgubljeno za Istru nžu...

Drugi su šutjeli. Mi nijesmo mogli. Kako bismo bili mogli šutjeti u tim historijskim časovima? Mi, koje je jadni onaj istarski narod naš krvavim žuljevima iškolao, da mu jednoć budemo od koristi, da mu budemo od pomoći? Teški bi i u nebo vapijući grijeh bili počinili, da se nijesmo oglasili. Teški grijeh, jest, naročito prema dragom onom narodu našem napaćenom u Istri, koji se, jadan, od svih ostavljen, od svih napašten, sam, bez igdje ikoga svoga, ukopao do koljena u onu suru stijenu, u zemlju onu crvenu, i čuva je, čuva titanskom snagom, da je očuva svome rodu i narodu, da mu je dušmanin ne otme i ne otudi.

Pa kako bismo mi bili mogli ovdje šutjeti i ne poduprijeti ga u njegovoj nadčovječnoj borbi?

Digosmo se i okupismo oko sebe, kaošto brižna kvočka okuplja drage piliće, nebrojenu vojsku... Mladu, poletnu, zanosnu, koja broji tisuće i tisuće mladih junaka, svih prožetih jednom mišlju, jednim fa-

natičnim vjerovanjem, jednom neslomivom odlukom: ne napustiti Istru! Pomoći braći zarobljenoj pod Učkom, spasiti ih kada-tada, i žrtvovati za njih sve, pa ako je potrebno i živote!

U tom smo svi jedinstveni, sva naša mlada junačka vojska, u tom nema među nama ni truna razlike, ma kako se tko od nas krstio, ma kakvim se imenom nazivao.

I prebrojavajući prigodom ovog našeg skromnog jubileja svoje redove, ustanovljujemo da se nisu prorijedili, da se nisu smanjili, da se nisu pokolebali.

Braća naša u Istri neka su dakle mirna.

Ne će biti napuštena, ne će biti zaboravljena.

To im poručuje novo pokoljenje, novi rod, onaj, koji će sutra-prekosutra da stupi na pozornicu života, da preuzme sve u svoje ruke i da u pravom času reče svoju odlučnu riječ!

Ernest Radetić.

Trešnje

Sunčano jutro, gizdavo momče,
po rosnom vrtu šeće.
Duge i crne trešnjeve grane
osulo mirisno cvijeće.

Sinoć je tiho andeo sišo
raširio toplu krila;
svu noć je nizo trešnjeve grane
laticam mekim ko svila.

Prve su jutros spazile čudo
ranoranke, vrednice pčele,
i drugama hitro u košnicu mirnu
vesele vijesti donijele.

Sada je tamo sve radosno živo...
Na vrata povorke cijele jura.
I klićuć proljeću i suncu
obilaze grančice bijele.

Ustalo dijete s prozora gleda,
radost mu zalila zjene.
»Reci mi, majko, kada će naše
trešnje biti crvene.«

Gabrijel Cvitau.

Svibanj

Došao je mjesec svibanj,
drveće je prolistalo;
probudeno sad je cvijeće
novim pupom propupalo.

S neba žarka ploča sjeva;
i žubori potok mali;
kos u granju divno pjeva;
zrakom leti leptir mali

Već i ptice gnijezda grade,
pčela leti već po cvijeću;
prolistaše šume mlade,
a ptičice brzo lijeću.

To je svibanj. Mjesec, kada
svud se vidi divna mladost,
sreći, kad se svatko nada,
kad se svuda širi radost...

Strie Vilper.

Radoslav Kovač:

Blagoslovljeni koji dolaze u ime Slobode!

Crna se neman svalila sa ledenih gora u pitome doline i rodna polja. Za njom je ostajala pustoš. Šibala je narod paklenim bičem. Suze paćenika trunile se niz obraze. Gomilala se bijeda, rasla nesreća.

Zamrla je pjesma. Liburnijom ječi tužna pjesma, pjesma jada i nesreće. Cvile djeca, jauču starci, kukaju majke. Plaču nad nesretnom svojom sudbinom. Tudin je osvojio njihovu zemlju, rastrgao narod. Uništio je narodna dobra, pogrdio narodne svetinje. Oskvrnuo grobove pradjedova, popljuvao trobojke na mrtvačkim vijencima. Zemlja stenje, nebo plače. Istarski je narod na raspeću. Raspet čeka.

Teška je tama pala na zemlju. Pritište je kao mora. Svuda tišina. Sve je mrtvo.

Noć je. Noć velikog petka i uskrsnuće Istre.

Lagani vjetrić začarlija sa istoka. Nosí miris Slobode. Nosí ga do starca Triglava, leluja do plavoga Jadrana, širi se miris preko dunavskih ravnina svuda gdje živi Jugoslaven.

Čuj! U daljini sablasno tutnje konjske potkovice. Uz Sitnicu jaši konjanik. Stane nasred ravna polja. Zatrubi.

Iz grobova se dižu sjene prošlosti. Iz plave grobnice Jadrana iskrsavaju legije mrtvih. Oni su svojim tjelesima posvetili Jadran. Na zov trube budi se vila našega roda. Nosí luč Slobode. Sjene prošlosti rasplinjuju se. Robovi pokidaše lance.

Na raspeću se javila živa iskra. Tinja i žari se. Razbuktala se u sunčev sjaj i obasjala Golgotu. Granulo je sunce, sunce slobode. A narod noseći teški križ ropstva, penjao se na Kalvariju. Posrtao i padao, dizao se i jurio napred. Jurio je žudenom suncu. Sa vrhunca svoje Golgote ugledao je divan prizor.

Sa istoka jašu junaci spremni da za slobodu svoje braće žrtvuju sebe. Svjetli su kao sunce. Konj im vjetar, topuzina grom. Dolaze silni, nepobjedivi. Ne smetaju im ni gore ni vode. Šume su im sestre, planine braća. Sunce im se smješka, mjesec ih miluje. Snažni su duhom, silni tijelom. Vodi ih potomak Kraljevića Marka. U ruci mu stijeg okrunjen slavom pobjede. Poletiše svi sokolovi na krilima vjetra. Sudarili se s neprijateljem prsa u prsa, čelo u čelo. Zgaziše ga. Neprijatelj kukavuo bježi da spasi goli život.

U ognju i krvi nestalo je slobode Istre, ognjem i krvi se vratila. Istra je dočekala svoj najveći blagdan — Uskrsnuće na prijestolju Jugoslavije.

Neugašena sreća zasjala u očima naroda.

»Blagoslovljeni koji dolazite u ime Slobode!«

Jugoslavija

(Istinit događaj)

Bilo je u jednom seocu u srednjoj Istri. Naši mali Istrani moraju u talijansku školu. I mali Stanko polazi tu školu. Ali škola mu nije mila i draga. U njoj nema za njega veselja i sreće. Učiteljica tudinka, jezik tudi, molitva u tuđem jeziku. Sve to muči i ubija njegovu mladu i nježnu dušu.

U školi je sat iz zemljopisa. Učiteljica tumači učenicima ljepotu Italije.

— Italija je najljepša zemlja na svijetu. Ona je najprosvećenija zemlja. Ona je najbogatija i najjača država na svijetu.

Tako je nastojala učiteljica ucijepiti našim mališanima ljubav do Italije.

— Koja je najljepša zemlja na svijetu? — upita ona malog Pepina, sina nekog doseljenog Italjana.

»Italija!« — odgovori on.

— Recite to svi!

— Neka nam to ponovi Stanko!

Stanko ustane, isprsi se, probljedi u licu i reče:

— Najljepša zemlja na svijetu je Jugoslavija, — odgovori ponosno naš mali junak.

U prvi čas nastane u razredu tajac, djeca se pogledaju bez riječi.

Učiteljica probljedi, pa plane, dohvati štap i udari našeg Stanka po glavi. Kroz mekanu kosu šikne krv i on se sruši onesviješten.

— Eto, to ti je Jugoslavija, ti barbarska svinjo, ti šćavo! Izvucite napolje to pseto da ne kalja ovo sveto talijansko tlo.

Dva druga odnesu Stanka iz razreda i operu mu ranu. Dode k svijesti.

— Gdje sam, što se to sa mnom dogodilo?

— Ne boj se ništa Stanko. Mi smo s tobom, — odvrata mu drugovi.

— Kući, kući, k majci! — reče on i bez torbice i knjige potrči majci u naručaj.

— Majko, oče, nema nam više opstanka u našem domu, u našoj Istri.

Majka mu izljubila ranu, proli na nju svoje nježne suze koje on nije vidio i reče:

— Biće bolje, Stankiće moj. Za pravdu i slobodu moramo svi doprinijeti žrtve.

— Ne mogu više, majko! Učiteljica nas mrzi, vrijeda, tuče i kažnjava na sve načine. Ubiće nas. Ove patnje i boli ne možemo više snositi.

— Smiri se, Stanko, dijete moje! Ajde malko leći pa će sve proći.

Istog dana odvedoše stražari Stankovog oca. Odvedoše ga nekud daleko na nekakav osamljeni otok. Još i danas tamo gine i pati, a kod kuće, na ovom blagom proljetnom suncu, venu njegova djeca sa tužnom i ispaćenom majkom.

Galebi moji

Čuvari našeg mora ponosna
i tvrdih stijena, još tvrdih domara,
u vama živi duša prkosna
i nemirna krvca starih gusara,
galebi moji!

S visina, gdje se ljube oblaci,
motrite bijesne valove žučne;
u olujnom trku, ko gordi junaci,
srćete zatim u dubine bučne,
galebi moji!

Vaš život lebdi u zamahu čudnom
između dviju plavetnih poljana.
O, vi se davno pobratiste sudbom
i strašnom igrom divljih uragana,
galebi moji!

U hridinama, gdje sunčane zrake
nikada tame još ne rastjeraše,
učite svoje sinove nejake
kako se trpi, kako snagom paše,
galebi moji!

Slični ste duši primorskoga sina,
koji zna more, orkane grozota,
al' ipak srce žeda mu daljina
jer bez njih nema za njega života,
galebi moji!

Zalud mu svaki greben groblje skriva
on juri napred, ne spuštava jedra,
dok duša strasno o dalekoj sniva
sunčanoj zenilji masline i cedra,
galebi moji!

U vječnom spletu nadmoćnijih sila
snaga vam raste pod udarcem vala.
Neravna borba vas je očeličila
ko i braću vašu s naših sinjih žala
galebi moji!

Gabrijel Cvitan

Priča o ukletoj kraljevni

Ono malo selo, posađeno visoko na zelenu brežuljku, sa šiljastim zvonikom u sredini, izgledalo je noću kao veliko crno gnijezdo iz kojega nekakva crna ptičurina napeto uzdiže svoj vitki vrat i tanak šiljast kljun prema nebu. Granata lipa pred crkvom naličila je pandžama ptice, kojima je obuhvatila rub gnijezda, a dva fenjera na uglovima crkve na njene velike svjetle i izbuljene oči, kojima nepomično gleda u tamnu dolinu. Istom kad bi mjesec obasjao, gubilo se to prividno noćno strašilo i slijevalo se polako u bijele kuće i kućice, zvonik sa crvenim vrškom, staru lipu i mali drvored na ulazu u selo. A u zoru, kad bi se rubovi one daleke sedlaste gore zarumenili, a onda zažarili i planuli,

zasjao bi brežuljak u svoj svojoj ljepoti kupajuć se u zlatu i grimizu ranoga jutarnjeg sunca. Seoce na njemu izgledalo bi u taj čas kao lijep kraljevski dvorac, sagrađen od samoga mramora i kristala.

Takovo je bilo nekada ono ubogo seoce u srcu zemlje dobrog i radišnoga naroda, koji si je preorao i prekopao svojim vlastitim žuljevima i natopio i oplodio svojim znojem.

Danas je ono posvema drugačije. Kućice zapuštene i tužne, puteljci nijemi i obrasli travom, zvonik bez križa a crkvice zatvorena i gluha. Ni mjesečevo svijetlo ni ono rumenilo sa daleke gore ne mogu da ga ožive i da mu dadu onu sliku, kojom je nekada oćaravalo i brežuljak i okolinu. U njemu kao da je sve izumrlo. Po gluhim puteljcima i nuz rubove sela krstare nekakvi ćudnovati ljudi, mrki i mućaljivi, bacajuć prezirne poglede na rijetke prolaznike, koji stupaju tiho i bojažljivo pokraj njih. Ni djeca nisu već onakva, kakva su nekada bila. Ona njihova nekada vesela i zvonka pjesma zanijemila im negdje u njihovoj duši, a i žive hitre nožice ne dižu već oblake prašine pred crkvom i pod drvoredom. I oni prolaze bojažljivo pokraj onih mrkih stražara, sa oštrim bodovima o ramenu, i bez ijedne riječi ulaze u svoja dvorišta, gdje na

časove dižu plahirno svoje glavice, da ih još jednom vide preko zida, a onda ih i opet nestaje.

Ali kada u noći zahuhuču sovuljage visoko na zvoniku a čuci otegnuto i čeznutljivo doživlju smrt u selo, vidjeti je kako se u uskim ulicama otvaraju polako vrata i kako iz njih izlaze crne pogrbljene sjene šuljajuć se uz mrke zidove i gubeć se uzanom stazicom u tamno prodolje.

Duboko u dolini, gdje je pokraj potočica zamuknulo mlinsko kolo, otvara djed Marko bojažljivo vratašca svog podruma, a sjene polako ulaze jedna za drugom i nestaje ih u nekoj dubini kao da ih je zemlja progutala. U podrumu tamno ko u rogu, tek što starac pogdjekad osvijetli žigicom dok se sjene porazmjeste i posjednu na staro raspuknuto i obloženo mlinsko kolo,

A čuk gore u selu i nadalje doživlje smrt, sova se grohotom smije, a stražari dovikuju si na mahove neke čudne i nerazumljive riječi, koje odmijevaju u mrtvoj dolini ko glasovi neke nemanj sa tamnog brežuljka.

Sve se to čuje i u podzemlju mlinara Marka unašajuć u one zatravljene ćelije neku tjeskobu, zabrinutost i stravu.

— Nećete tako uvijek! — prekida starac odjednom grobnu tišinu u pljesnivu podrumu. — Čučite samo... Smrt će doći, ali kome će doći... Ovdje je život, koji ima još da progovori.... I ko da ga spopada neki grč u grudima snizi odjednom glas, užge još jednu žigicu, zakrijesi očima i započne svoju večernju priču. Svake večeri novu, ali uvijek o kraljeviću i o ukletoj kraljevni.

— Čujte djeco! — započeo je starac i one večeri, kad je na mlinskom kamenu posjelo dvanaestero seoske djece sa svojom odraslijom braćom. — Ukleta kraljevna, o kojoj sam vam već toliko pričao, majka je sviju nas. Ona nas je rodila i odnjihala na svojim grudima. Svako nam je djelo blagosiljala svojim znanjem i svojom suzom.... Al danas već ne može. Sapeli je i okovali teškim verigama, nataknuili joj na glavu trnovu krunu, protjerali joj ubogu djecu, promijenili joj ime, požgali joj i porušili dvorove i oteli joj sve što joj je bilo najmilije i najsvetije. A onda pozatvarali sve ulaze do nje devetim bravama, da je sakriju oku kraljevića i majci njenoj nevoljnoj... Ali mi je moramo spasiti. Moramo djeco!... Kraljevna je zdrava i dorasla za udaju a kraljević je neizmerno ljubi. Junak je on i jurnuo i prokrčiti si putove da je potraži, da je probudi i da joj utisne u čelo cjelov ljubavi i spasa .. Hoće, mora, jer je pravda na nebu vječna...

— Spasiti veliš? — začudi se najsitniji među djecom. A ko da mu otvori, kad su vrata zaključana deveterim bravama.

— Otvoriće ih on i njegova svita, a pomoći ćemo mu i mi... Ili zar nema u nama još krvi, zar nema srca i ljubavi za ovaj ukleti kraj; zar nema sućuti do lijepe kraljevine, koja nas je uvijek nerazdruživo vodila po svim cvjetnim i trnovitim stazama, kroz sve borbe i podvige naše... Zar nema u nama svijesti, zar nema duše i vjere! I kome da pustimo da nam sve to uduši, da sve to u nama ubije...

— I-ti misliš, djede?

Mislim i vjerujem, da je kraljević neće nikada ostaviti. Neće i ne može, jer je i njemu život bez nje pust i nepotpun. Zavjerio se, da će je spasiti i on mora dati taj svoj zavjet iskupi....

— Ali kako će? .. A stražari, a sovuļjage i ćuci, koji neprekidno doživlju smrt za sve nas i koji će je jednom sigurno i dozvati.

— Doći će! Na onoj visokoj gori tamo, na onom sedlu između golih glavica pomoliće se jednog sunčanog dana u cijelom svom sjaju i zavitlati sabljom pradjeda Marka. Kraljevnać će se prenuti i okrenuti svoj sada ukočeni pogled prema onoj strani, da mu pokaže svoje sjajne zaplakane oči, koje će ga voditi u ovaj kraj i dovesti i u ovo naše tužno selo. Tada će iskrisiti i zaoriti pjesma pred kojom će zadrhtati svi dvorovi u zemlji. Novosagrađene kule njenih mučitelja i tlačitelja oboriće se u prah, a na zapuštenim lijevama i dvorištima naših otaca i djedova procvasće djetelina četverolista u milruhu mažurane i bosilja sitnog. Bilisanje ptica, kojih sada i nema u ovom kraju, zaglušiće huk sovuļjaga i zov ćukova i stopiti se u jedan veličanstveni krik sokolova, koji će doletjeti i donijeti zlatnu krunu, da je posade na iskrvavljenu glavu uklete kraljevne....

— A hoće li i nama što god kraljević donijeti? — šapuću ona naj-sitnija djeca razdragana ovim djeđinim pričanjem.

— Hoće djeco! Donijeće vam zlatno sree, koje će vam otopliti i proširiti vaše stegnute grudi. Donijeće vam ćar jezika otaca i djedova naših, donijeće vam zlatnu jabuku, koja cvate i plodi samo u zemlji slobode...

— I vranca! — pitaju dalje mališani.

— I konja vranca, kojemu ćete sjesti u sedlo, da vas ponese i da protjerate iz naše zemije sve napašnike i štetoćinje, koji nam mahom opustošiće polja, livade i oranice naše...

— I?

— I slobodu, djeco, zlatnu slobodu, koja nam sada, utjelovļjena u ukletoj kraljevni, izdiše u moru naših jada i gorkih suza....

• • •

A onda šapat odjednom zamukne, sjene se dižu i poput tihih noćnih duhova gube se u tami i ulaze u svoje siromašne kućice ostavļjajući za sobom bolne uzdisaje i gorļjivu ćežnju za što skorijim svanućem sunca, koje je duboko utonulo na zapadu njihove izgubļjene sreće...

Selo se u taj ćas i opet pretvara u dubok i taman grob, nad kojim se sovuļjage i nadalje zlobno smiju a ćuk sve jaće i jaće doživļje smrt, da pokopa i posljednju iskra, koja još tinja na dnu ojađele duše ubogih seljana.

Tek zvijezda jedna tamo daleko probija kroz oblake, da im osvijetli u duši i da im ulije kap nježne i nade u dolazak kraljevića i u spas uklete kraljevne...

Jos. A. Kraljić.

List papira

Ja sam bio blatna krpa na smetištu. Digao me otrcani prnjar, dospjeh u tvornicu i sada sam bijeli i čisti list, djevičanstvena stranica. I mogu postati, kad čovječja ruka prođe crnilom preko mene, utješnom i otrovnom, milom i ljubeznom, divljom i razornom stranicom. Mogu postati i takovom nakazom, gorom od blatne krpe na smetištu, koju barem diže otrcani prnjar. I kad pomislim, da ne mogu odabrati čovječju ruku, kojoj je preći preko mene, skoro da bih prošaptao: Oh, ne prodite po meni vašim crnilom, ostavite me bijelim i čistim listom.

Pijetao i vrabac

Kukuriku . .

— Čemu u tu viku? —

Pita vrabac, u dvoru na strani,
Šaru pticu na lipovoj grani.

— Ja sam pijevac,
A vrabac u hohot — —

Tad će pijevac i glasno i jako:

— Ja sam kokot!

Moje zvanje nije, pobro, lako:

Zovem sunce,

I još budim zoru

Sve u pravu horu.

Zemlju budim,

Doba kažem

I pticam i ljudim! —

Vrabac na to, napržica mala:

— Draga mi je tvoja zdrava šala,

Sve to pričaj nekoj staroj báci,

Ilj guski il gegavoj ráci.

Ja sam vrabac

Nisam žabac,

Od laži ti zaboli me glava

Ti si družo. oholica prava,

Pričaj dalje — — a ja, mili goso,

Idem tražit i žito i proso!

Paljetkovanja

Najslade uzglavlje je dobra savjest.

Pas koji laje korisniji je od lava koji spava.

Mudrac imade usta u srcu. Ludak imade svoje srce u ustima.

Mnogo vrijedi: kad dobro zboriš, ali još više, kad dobro tvoriš.

Čovjek, koji misli da se je rodio samo za sebe — ne služi da se je rodio.

Iskustvo je nijemi učitelj.

Najveći je osvjetnik vrijeme.

Novac je dobar sluga, ali zao gospodar.

Rikard Katalinić Jeretov

Poslije mature

A, to je ono, papir dobar, u redu je tisak
i krasnim pismom na njemu mi ime.
Punih osam ljeta plašili nas time.
Sad sve je gotovo. Zadnji ruke stisak

starog profesora; i stojiš tu pred školom
sam. Pa idi zbogom, znaš svoj put,
ta biće možda slobodan još kut
negdje. Samo svojim ne kaži se bolom.

Oj ženo stara, lica navorana
kao mladost moja. Reci, gdje odabrana
staza je moja. Gdje sreća me čeka.

Pa idi, kud te vjetar nosi, vode vile.
Još ladje dvije nisu istu brazdu rile.
Ja odoh u maglu, put kraja daleka.

1919

Mate Balota

Stara priča

Neki kralj, koji se rado hvastao svojim dobročinstvima i plemenitim djelima, pisao je raznim kraljevima po cjelome svijetu, kako je on dobar svojim podanicima i kako ga sve štuje i ljubi.

Kraljevi su sa zadovoljstvom primali te radosne vijesti i čestitali mu na tolikoj sreći. Samo jedan, čije je kraljevstvo graničilo s njegovim, nije htio tome vjerovati i nije mu čestitao.

Kralja je to začudilo, pa pozove svoga susjeda, da mu dode u pohode i da se sam uvjeri o istinitosti njegovih tvrdnja.

— Doći ću, odgovori ovaj, ako mi dozvoliš, da tvojim podanicima razvežem jezike i da mi slobodno govore o tvojim dobrim djelima.

Kralj nije na ovo pismo odgovorio...

Još. A. Kraljić.

„Piccola Italiana”

Osam joj je godina. Kosa kao zlato, oči plave, kao da su sad iz mora izronile. I pametne. Svi u selu vele, da ih je naslijedila od oca, pokojnoga poštenjaka Garića. Voli majku i gleda, da je ničim ne rastuži. Zna mala Marica, da se mati još nije dosta naplakala za ocem... Zato i nastoji da je uvijek nasmijana. I zaista: kad samo posluži, da je mati gleda, mahom pušta, da joj se na usnama zabijeli onaj njezin ljupki osmijeh.

Pa i onog dana, kad je skrbnik dobio s onom grdnom vijesti, Marica rasklopi usne, ali ne na smijeh. Skrbnik, nekakav strašivac, došao s porukom od strane učitelja Talijana, da se iduće nedjelje, prigodom svečanosti, Marica ima da prikaže u odijelu Male Talijanke.

Mati zalomi rukama. Pomisli na sina, koji služi negdje preko kao žandar. Što bi on, da uzazna, a uzaznaće.

I u Maričinu se glavu uselila slična misao, i nije dala osmijehu, da joj polegne na usne.

Dotle je skrbnik navaljivao:

— Vi znate, kakvi su. Da im se oprete, platili bismo svi, i vi i ja. Zato najbolje: dušu u se i učiniti im po volji.

Odsjeće i ode.

Mati se pokunji, a mala, da je udobrovolji, usiljeno se nasmija i reče: Ne tuguj, mamice, ja znam, što ću učiniti.

I kad su joj dali opravicu Male Talijanke, nekakvu modru suknu s bijelom bluzom, ona je nije ponijela kući, već ju je pohranila kod neke tetke u gradu. Ta kako bi prošla u onom odijelu kroz tolika sela, gdje je svi poznaju! I kad je bilo u nedjelju, otišla k tetki, obukla se kao Mala Talijanka i, ovaj put — bez onoga svoga smiješka, otišla na svečanost. Iza toga se vratila, svukla se i metnula na sebe opet ono svoje staro ruho i vratila se kući, sada, dakako, s onim svojim dragim i veselim osmijehom.

I tako je uradila tri ili četiri puta, dok je jednoga dana ne prijaviše. Učitelj se zgranu na nju:

— Još danas ponijećeš sa sobom onu opravicu i teško tebi, ako idući put ne dodješ u njoj ovamo ravno iz svoga doma.

Nije bilo druge, nego uzeti kući ono mrsko odijelo. Kad je bilo u drugu nedjelju, eto Marice u školu u opravi Male Talijanke. Jest, ali kakva je bila ta oprava, moj mili Bože! I bluza i suknya poderane kao da su prošle kroz stotinu čavala.

* Mala Talijanka.

— Što si to uradila! — vikne učitelj.

Kad sam prolazila kroza šumicu, neki se je pas zaletio na me, i ja evo pala u trnje...

Govoreći to pokaza na rukama dvije tri ogrebotine.

Učitelj stisne zubima, pošutje trenutak pa reče:

— Idi, nisi dostojna, da budeš s nama!

Poslali su joj drugo odijelo, ali kad se prvi put u njemu prikaza, sva škola prasnu u smijeh.

Opet se učitelj okosnu na nju, a ona uze da se opravdava:

— Kad ja u šumu, eto najednom nečije krave! I sve trči i trči kao da će na mene. I ja trčim i trčim i kako trčim, evo me najednom na zemlji, u blatu i...

Učitelj nije pustio da dovrši, već joj pokaže prstom vrata i zagrmi:

— Nosi se i ne dolazi mi više na oči!

Marica izidje i sa svojim se najljupkijim smješkom vrati kući.

Viktor Car Emin.

Popuhnul je tihi vetar

Narodna iz Istre

Ivan Matetić-Ronjgov

Po- pu- hnul je
Traj-na ni- na

ti- hi ve- tar po-pu-hnul je ti- hi
ni- na ne- na po-pu-hnul je ti- hi

ve- tar ve- tar

Tihi vetar od Levanta — Trajnanina, nina nena — Tihi vetar od Levanta.
I odnesel Mari krunu* — Lipa Mare progovara: — Ki bi meni krunu našal
— Njegova bi ljuba bila — Našal ju je crni Moro — Volila bi s' utopiti —
Neg Morova ljuba biti. —

* Iza svake rečenice pripjev: Trajnanina itd.

Plač za Istrom

Na plavom skutu oca Jadrana cvilimo i plaćemo
U slobodi spominjemo Tebe, Istro ugrabljena sestro naša.

U dan hudoga usuda baciše lance na urešena uda Tvoja:
Oteše Tebe iz krila svete Jugovičke, ucviljene, Majke naše.

Zanijemila je Raša, potamnila je Učka, zamrla bijela Gorica:
U dan sužanjstva i tugovanja Tvoga.

Poharaše baštinu careva našijeh: Zvonimira Pravednoga,
Dušana Silnoga i Petra Velikoga, otaca slavne zemlje naše.

Slijepci naši objesiše javor-gusle svoje:
O granama lipe i jele u slobodnoj dubravi našoj.

Staraca danas nema na sijelu ni majka na prelu:
Nema mladića ni djevica u kolu.

Pade vijenac radosti sa gizdavog čela sestre naše Istre
Pogledaj Gospode, kako je ponižena u dan pohodenja Tvoga.

Kako je, Istro, pohudio djerdan na blistavom vratu Tvome
Kako su iskopani uglj svetog šatora Tvoga.

Tvoj Trst prebogati na vratu nosi jaram, Gorica kuka kano udovica,
more prima suze jake Pule; drevni Zadar umoran nema počinka.

Postojna, uzdah vilinske špilje, pade inostrancima:
Lastovo, biser na kruni oca Jadrana, strovali se tudjincima.

Glavare naše biju karabinama:
Djeci našoj od straha u grlu zamire besjeda majčina.

Hramovi su Istre pusti bez pjevanja i bez orgulja,
Pobožne pastire naroda zatočiše, nema ih više na žrtvama.....

Neprijatelj se uzoholio u Domu našem,
Čuješ li rug njihov, Bože otaca našijeh?

Narodi Saveza i Pobjede navališe na nas:

Zašto ne pjevate junačke pjesme o Kosovu, Solunu i Dobrudži!

Kako ćemo pjevati pjesan u dan Hudog usuda,

Koji zarobi sestru našu Istru!

Kako da igramo kolo na zelenoj travi livada naših

Kada iskopaše jedno drago oko oca Jadrana, bijelu Rijeku, mezimicu našu!

Ako zaboravimo Tebe, sestro robinjo naša

Neka nas zaboravi Gospod u dan svetog gujeva svojega.

Usaho jezik naš, ako ne spomene Tebe, tužna Istro

Osljepile oči naše, ako Te zaboravimo u danima otkupljenja našega.

Auzonijo, Auzonijo, krvnice i prokleta kćeri Babilonska

Blago unučadi našoj kad osveti sramotu koju si učinila sestri našoj Istri.

Blago osvetniku našem, iz Prilipa Marku, koji drijema

U dan onaj kad se probudi i razbije djecu tvoju hridi Krasa i Jadrana,

Ustani mutna Sočo, stražarice doma našega. zaurtaj kano ranjena zvijer,

Poljubi valom svojim sestru Istru, reci joj: Ne boj se!

Jer će iz koljena Jug-Bogdana izaći Lav:

Koji će smrviti verige Robinje sestre naše.

I tada će prognati Gospod iz doma našega kćer Babilonsku

I slomit će luk i strijelice nepravde njezine ispod nebesa svojih.

I u dan onaj podignut će se koljeno spasenja našega.

I sestra naša Istra pjevat će hvale Gospodu Bogu Otaca našijeh.

Materino blago

Majka čedu na kriocu blagom

Oči tvoje snene su ti veće.

Brižnom rukom prame kose gladi.

Paji, haji moje čedo milo!

Svoju ljubav rajskom srećom sladi

I na meko uzima ga krilo:

Ljubeć čelo svome čedu dragom.

Paji haji materino cvijeće!

Usnulo je materino blago.

S blagim sniježkom na usnama sniva.

Brižna ruka majke ga pokriva,

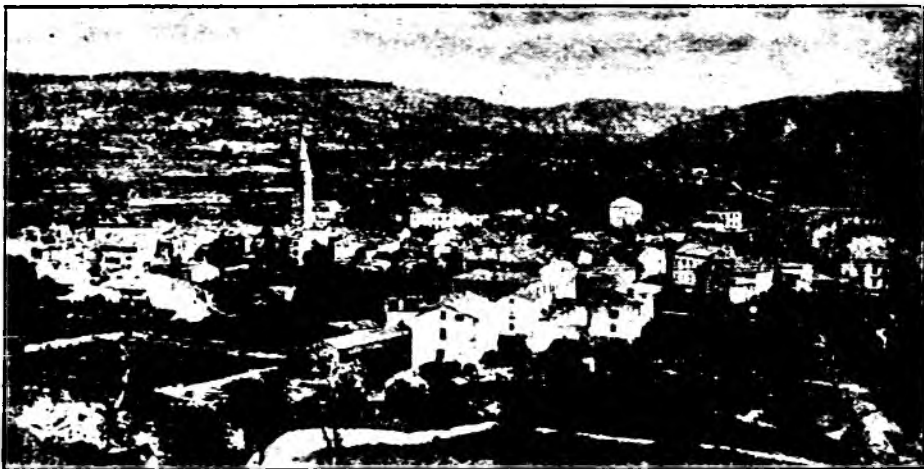
Da joj slatko spava čedo drago.

Viktor Rudolf, Zagreb.

Bivša hrvatska gimnazija u Pazinu

Mezimče istarskih Hrvata kroz 20 godina svog opstanka, hrvatska gimnazija u Pazinu bila je otvorena g. 1898. Stupio sam u I. razred u trećem njezinom godištu. Već je u njoj upravo buktio narodni duh. U ogromnoj većini seljačka istarska naivna, ali po izbor djeca bila su spremna, da u sebe upiju sve, što će naći kroz 8 dugih godina najboljega i najljepšega u školskim knjigama. Promatrajući današnji školski podmladak po gimnazijama ne mogu nego požaliti za ondašnjim vremenima. Djaci u pazinskoj gimnaziji su imali svoju narodnost, svoje široko-grudno hrvatstvo, svoju vjeru, svoje uzore i autoritete u hrvatskoj književnosti i politici. Natjecali smo se, tko će više pročitati lijepih knjiga iz naše književnosti. Šenoa, Gjalski, Kozarac, Kovačić, Novak od

Pazin-grad

romanopisaca, od pjesnika Preradović, Kranjčević, Domjanić, Matoš i naš prof. Nazor, od političara Starčevići, Radići, Smodlaka, Supilo, a od riječke rezolucije i Trumbić, Lorković, Pribičević, to su bili naši ljubimeci, među mnogim drugima, ne glede na domaće istarske. Omladini nijesu dovoljne ideje bez živih protagonista tih ideja, u koje mora ona biti zaljubljena, kao što smo mi bili zaljubljeni u svoje uzore. Naši su tadašnji vode i uzori doista zavrijedili, da se omladina oduševljava njima. Javnim ljudima bio je preči njihov rad za narod i njegove potrebe, pa makar sumi tajno oskudijevali sa svojim porodicama u najnužnijem za život, nego osobno uživanje.

Svojim mladenačkim hrvatskim zanosom djaci pazinske gimnazije su dapače djelovali i na mnoge svoje profesore, da postanu iz mlakih oduševljeni rodoljubi. Koliko mi je imponirao treći, tada najviši razred, koji je nekim svojim profesorima znao postaviti i barikade od klupa zakreivši im ulaz u razred, zbog toga što se djacima činilo, da su dotični mlaki u narodnom pogledu.

Kad je Khuen u Hrvatskoj g. 1903. izazvao bunu, mi smo kroz nekoliko dana živjeli u pravoj groznici od bijesa, a neki stariji od 14 do 15 godina i odvažniji već su se bili spremili, da tajno preko Učke pohitaju braći u Hrvatskoj u pomoć. Nošenje crnih kravata u znak žalosti za Khuenovim žrtvama nije uspjelo zabraniti ni uz prijetnju isključenja iz gimnazije. Naš razrednik pok. prof. Roža iz Kačanara, pravi otac povjerenih mu djaka, održao nam je predavanje o tadanjim događajima u Hrvatskoj, a pri kraju je narisao na tabli zemljovidnu kartu jugoslavenske države, do koje mora neminovno doći. Nije u njoj falila ni naša Istra. Neopisiv zanos zahvatio je čitav razred, te nas je razrednik jedva nekako primirio pokazujući uzrujano prstom na vrata, iza kojih može prislušivati tkogod nepozvani, te bismo svi zajedno i s razrednikom nastradali.

Kad je kod Čušime propala ponosna ruska flota, bilo je medju nama gorkog tajnog plača i dosta neprospavanih noći od muke i jada.

Naša tajna društva, to su bili sastanci za proučavanje naših pjesnika, naših romanopisaca, i za raspravljanje o raznim filozofskim i socijalnim pitanjima. Nije bilo već dovoljno ni knjiga za nas u Pazinu za čitanje. Bilo nas je, koji smo pojedina poglavlja Klaićeve i Šišićeve hrvatske povijesti učili na pamet od riječi do riječi.

Hrvatski gimnazijski preporodni duh djelovao je i na tada još malobrojno hrvatsko pazinsko gradjanstvo i na slovenske djake, koji su stali dolaziti k nama u gimnaziju svake godine sve više. Omladina je djelovala svojim poletom i na odrasle po čitavoj Istri. U gradu samom bila je talijanska većina. Često je dolazilo do čarkanja, s Talijanima i s njihovim djacima iz talijanske prkos-gimnazije, dapače i do tvornog obračunavanja.

Koliko se sjećam, posjetio je za vrijeme prvih godina gimnazije Pazin i njegovu sredovječnu tvrđavu zvanu Kaštel nad Jamom i riječicom Foibom, glasoviti francuski pisac Jules Verne. U njegovom znamenitom romanu »Novi grof Monte Kristo« bježi junak romana iz Kaštela, baca se u Jamu, nestaje ga zajedno s ponornicom Foibom pod Pazinom, da izadje živ i zdrav ispod zemlje na more na Limu kod Rovinja. I d'Annunzio nam je došao u posjete, doduše ne nama, nego Talijanima. Ni njegov posjet nije prošao bez demonstracija s naše strane, jer su ga pazinski Talijani previše bučno i izazovno slavili.

U trećem razredu došao nam je za ravnatelja sada već pok. Kos, lojalan i odan prema gore, ali inače duša od čovjeka za svoje djake, koji sada u zreloj dobi uvidjaju to, onda nam je bio njuškalo, Sherlock Holmes, često na posmjeh. Nije bilo stana, nije bilo djaka u Pazinu, kojega nije on bar nekoliko puta u godini iznenadio svojim neočekivanim posjetom, pa makar po noći, da vidi, što rade njegovi »birikini«, kako nas je nazivao. Vodio je brigu o tome, da djački stanovi budu higijenski, da bude ishrana valjana, a naročito, da se djaci ne odaju porocima i da ne budu izvrgnuti moralnim opasnostima. Nije bilo lako držati na uzdi neobuzdanu mladost, tvrdoglavu i u dobru i u zlu, već po svom seljačkom porijetlu.

Naše djačke ekskurzije po Istri, naročito ako smo imali sa sobom neke svoje omiljele profesore, pretvarale su se u nezaboravno slavlje i za nas i za kraj ili mjesto, u koje bismo došli. Sve se je natjecalo, osobito pak naše sjajno istarsko hrvatsko svećenstvo, da nam čim više ugodi i učini prijatnim boravak u svojoj sredini.

Pod konac gimnazijskih nauka počeo nam je Pazin biti dosadan, malen, žudili smo za širokim svijetom. Ali što bi danas svaki od nas dao, da može ponovno proživjeti samo nekoliko dana one svoje mladosti u njemu medju svojim mladim, veselim i buntovnim drugovima!

Dr. Š. Žužić.

Svirala

Svrnuo sam sviralu
od zelenog javora;
svrnuo sam sviralu
za mog sina Davora.

Svirala je svirala
glasom mladog javora
i u srce dirala
moga sina Davora.

Prestala je svirati
svirala od javora...
Pošao sam tražiti
moga sina Davora.

Ptice su u stranama
pjevale po granama.
A ja nadoh Davora
gdje spava kraj javora.

Gabrijel Cvitan

Istarski Vlah

Kako je u našem listu već bilo javljeno, nagrađena je na lanjskom natječaju Matice hrv. kazal. dobrov. za najbolju pučku glumu, i drama iz savremenoga života našega naroda u Istri, pod naslovom »Za goli život«. Od triju najboljih drama, Matica je odabrala upravo ovu da je izvede u zagrebačkom narodnom kazalištu, te će prva izvedba biti skorih dana.

Osim toga odlučila je Matica da ovu snažnu dramu štampa u svojoj nakladi kao posebnu knjigu. Autor drame, g. Radetić, napisao je umjesto uvoda lijep prikaz života, običaja i tipova našega naroda, koji nastava zapadnu Istru, u kojoj se radnja drame zbiva.

Donosimo taj prikaz u uvjerenju da će ga i naši čitatelji, koji se zanimaju za život našega naroda u Istri, rado pročitati.

Od sviju zemalja, koje nastavaju Hrvati, za istraživače jezičnoga blaga, narodnih običaja, pučkog vjerovanja, pa i samih narodnih nošnja, kojima su pojedini naši krajevi toliko bogati, Istra je, bez sumnje, jedna od najzanimljivijih pokrajina.

Ta je lijepa zemlja i geografski jedan fenomen: na mjestima pitoma i ubava poput najljepšeg gaja, drugdje gola i pusta kao najočajniji krš, na jednoj strani bujna šuma bez kraja i konca na drugoj goli kamen bez jedne travke, bez jednog zelenog busena, ovdje perivoj ko na najtoplijem jugu, tamo planina i divlja pustoš kao u najzabačenijoj zašiti Crne Gore . . .

Narod u njoj divan je jedan i skupocjeni mozaik, sagan kroz više od tisuću godina iz svih dijelova našega naroda, svih doba i vremena. Na uskom teritoriju, utisnute su, jedna do druge, selo do sela, pojedine skupine Hrvata iz najudaljenijih krajeva stare postojbine, svaka sa svojim posebnim narodnim običajima, narječjima i nošnjom.

Živeći stoljećima kao na jednom osamljenom otoku, odijeljeni od stare postojbine, zadržali su, osobito u zabitnijim selima unutrašnjosti, do dana današnjega svoj zaseban govor i svoj način izražavanja, razna praznovjerja i običaje, a i brojne narodne pjesme, koje su preostali njihovi rodjaci u materi zemlji davno već zaboravili.

I da nijesu danas prilike onakove kakove jesu, istraživači bi našega narodnoga blaga našli tamo zahvalno polje rada i neiscrpiva vrela folklorističkoga bogatstva. Poljski slavista i učenjak profesor Mječislav Malecki, koji je prije nekoliko godina tamo zabasao, proučavajući ča-

kavska narječja, ostao je zapanjen tolikim obiljem folklora, tolikom množinom dijalekata sa svim njihovim odvajcima, na tako malenom i tako skućenom prostoru . . .

* * *

Prvi su Slaveni, kako je poznato, došli u Istru u osmom stoljeću poslije Krista zajedno sa franačkim plemstvom, koje ih je dovelo kao pastire i težake. Dok je njemačko plemstvo ostalo izolirano i uskoro se, potisnuto od mletačkoga, posvema izgubilo, Hrvati su, koji su s njime došli, pojačavani sve češćim prilivima svojih sunarodnjaka, za kratko vrijeme zaposjeli cijelu pokrajinu i podvrgli sebi, posvema ih asimilirajući i latinske starosjedioca.

Ostaci tih prvih i najstarijih hrvatskih pionira na krajnjim granicama Slavenstva žive još i danas u okružju Buja, između rijeke Mirne i Dragonje. Kroz svih ovih tisuću i toliko stotina godina, uspjeli su oni zadržati svoj jezik, tek ga malo iskvarivši talijanskim oznakama za pojedine predmete, za koje sami nijesu poznavali izraza, budući da ih u svom svakodnevnom priprostom životu nijesu upotrebljavali. Narodnu nošnju i neke specifično slavenske narodne običaje nije ta grupa Hrvata uspjela održati. Povjesničari nijesu isprva bili na čistu, jesu li to pohrvaćeni Latini ili potalijančeni Hrvati, dok nije konačno kao nepobitno utvrđeno, da su to zapravo direktni potomci prvih hrvatskih doseljenika u Istri.

Po starosti svog boravka u Istri dolaze za njima Šavrini, slavenska grupa, koja nastava predjel između riječice Dragonje i Učkinog gorskog lanca, u kotarima Piran i Kopar, te u okolici Trsta. Kažu neki, da ime Šavrini potiče od rijeke Save, oko koje da je u prastaro vrijeme bila njihova postojbina. Svakako je to jedna mješavina Hrvata i Slovenaca, jer tu graniče istarski Hrvati sa Primorskim Slovencima, koji se bijahu spustili u svom prodiranju na zapad duboko dolje u Furlaniju sve do pred samu Veneciju.

Drugu isto tako staru porodicu tvore obitavaoci oko gornjeg toka Mirne, oko Buzeta, a čini se da je nekako u isto vrijeme uslijedila i seoba onih Hrvata, koji nastavaju kraj između Baše i Kvarnera, u kotaru labinskom. Nagadjati datume i godine pojedinih doseljenja nemoguće je. Stoji svakako da je to bilo prije godine 1000.

Poseban ogranak čine Čići, koji nastavaju planinsku visoravan uz glavnu cestu, koja vodi od Trsta na Rijeku, pa do pod Buzet. Neki su etnografi dokazivali, da su to potomci drevnih Skita, drugi su držali, da su Čići Rumunji dok su treći zastupali čak mišljenje, da su Čići jedan slavenski odvjetak, koji se u sedmom stoljeću doselio iz Češke u Dalmaciju, a kasnije se, privolom cara Heraklija, presilo u Istru. Sva su ta nagadjanja međjutim sasvim bez temelja, jer su Čići čisti - Slavoni gorštaci, o kojima se na žalost ne može točno utvrditi odakle su se i kada u današnju svoju postojbinu doselili . . .

* * *

Najkasnije su došli u Istru oni Hrvati, koji nastavaju južnu i zapadnu Istru, između rijeke Mirne, pa neprestano uz more, preko

Lima do Vodnjana i Pule te na istok do Raše. To ne znači, da prije njih, Hrvata u tome kraju nije bilo. Listine spominju u tim krajevima još u devetom stoljeću pojedine župane, s čisto hrvatskim imenima, a naročito se spominje župan Pribina iz puljske okolice, što znači da su u ovim krajevima davno prije ovih doseljenika boravili Hrvati, tek su strašnom kugom, koja je oko god. 1600. te krajeve posvema opustošila, njihovi redovi bili silno prorijedjeni, pa ih je valjalo obnoviti novim doseljenicima. Ti najnoviji doseljenici zovu se Vlasi ili kako Talijani kažu Morlacchi. Prebjezi su to, koji su u više navrata dolazili iz Dalmacije, Hercegovine i Hrvatskog Primorja. U mletačkom su arhivu još i danas točno popisana sva njihova imena, mjesta, odakle su doselili i imetak, koji su sobom donijeli. . . .

Svi su ti Vlasi, iako su dolazili iz raznih krajeva i u raznim razmacima, u glavnom pripadnici jedne te iste porodice, one, koja nastava cijelu Dalmaciju, ili bolje onu dalmatinsku Zagoru, koja se proteže podalje od mora sve tamo od Senja do Kotora. Sva se zapadna Istra po njima naziva VLAŠIJOM.

Tip Vlaha je bez sumnje najinteresantniji tip istarskog Hrvata. Vlah je opore čudi, mrk, šutljiv i nije razgovorljiv, kao što je na pr. Bezjak iz srednje Istre ili brbljavi Laburnjanin. Čak ni pri vinu, koje obilato uživa, jer mu je zemlja neobično vinorodna, ne zaboravlja se, pa će povjerenu tajnu čuvati do groba. Počinjenu nepravdu teško opršta i ako samo može oprat će ju krvlju. Oružje silno voli, pa već kao malo dijete zatiče za pojas nož, a prvim će novcem, što ga steče nabaviti kuburu. Glavno mu je oružje zapravo »rankun«. To je savinuti nož, kosir, nataknut na metar, metar i po, dugačku lijepo izdjelanu motku. Rankun nosi uvijek sa sobom umjesto štapa, jer mu uvijek služi. Njime će da posiječe trnje, koje običnim kosirom ne bi mogao doseći, njime će ograditi njivu, posjeći suvišno šiblje, a njime će bez oklijevanja, onome tko mu se zamjeri, raskoliti i glavu. Rankun mu je dakle glavno orudje i oružje.

Ostali Istrani smatraju Vlaha surovim i divljim, što međutim ni izdaleka ne odgovara istini, jer je Vlah duša od čovjeka, samo ga valja upoznati. Čovjeku, koji steče njegovo povjerenje dati će i dušu. Pokojni hrvatski ban Laginja, taj istarski Stjepan Radić, nije nigdje u Istri bio toliko voljen i obožavan, koliko baš među Vlasima, koje je jedino on razumio.

Prijateljstvo se u njega uvelike cijeni i za prijatelja će dati, ako je potrebno i život. Znanci se i prijatelji međusobno ni ne nazivlju drukčije nego »brajne moje«, »lipi brat moje«, »lipa krvi moja« i slično.

Gostoljubiv je do skrajnosti. Kad mu dođe gost u kuću načeti će najstariji prhut, natočiti najboljega vina, dok će sam cijelu godinu piti samo ocat s vodom i gladovati cijelog ljeta, aii gost mora da je gospodski podvoren . . .

Pjesmu voli, osobito junačku. Istina, njegove su pjesme danas pravi arhaizmi, jer on još i danas bugari svoju omiljelu pjesmu: »Šutra mi je poiti na vojnica, na vojnica na tursku granicu . . .«, a minulo

je već više nego tri stotine godina, otkako je ostavio tursku granicu i otkako o Turcima jedva da je što čuo . . .

I pjesma je njegova nešto specifično vlaškgoga. Vlah rijetko pjeva u zboru. Redovito pjevaju po dvojica i to jedan »na tanko«, drugi »na debelo«. Počinje bas, onaj na debelo, koji otpjeva prvi stih pjesme. Kad ga je otpjevao sam, još ga jednom opetuje, a pri opetovanju već ga je stao pratiti i drug mu koji pjeva na tanko. Zadnji slog trse se, da zavuku što je moguće dulje. Tko može bolje da zavuču u jednom dahu bolji je pjevač . . . Po tom kalupu tek s malim varijacijama pjevaju sve pjesme . . .

Vlahinja iz zapadne Istre.

Ima nekoliko pjesama s veoma interesantnim sadržajem, koje nijesam našao do sada nigdje zabilježene, pa ni u znamenitoj Laginjinoj zbirci istarskih narodnih pjesama. Iako bi, sudeći po njegovom karakteru, junačke pjesme imale biti u njega u većini, nije tome tako. Prevladjuju nježne ljubavne pjesme, koje vrve toplim izljevima djevojci jabuci rumenoj, lipoj rožici, u koje je lipo čelašce ravno kao poljašce itd. Djevojka je uopće opjevana trubadurski od pete do glave i kosa njena bujna i oči crne, i bile ruke, a ponajvećma lice rumeno, boje krvi i mlika . . .

U vezi s momačkom ljubavlju iznijet ću tek jedan narodni običaj, koji pada u momačke godine. To je otmica djevojaka. Otmica u pravom smislu riječi ne postoji, a nije nikada ni postojala, te se ta riječ u njegovom jeziku ni ne upotrebljava. Kaže se naprotiv, da je djevojka pošla za njim, što faktično jedino odgovara istini. Nakon što je momak u svojoj kući sve pripravio za njezin dolazak, dogovori se s djevojkom i u zgodnoj je prilici (uvijek pod večer) odvodi svojoj kući. Obično živi djevojka kod njega dva tri mjeseca nevjenčana, a dotle se sve uredi i pripremi za vjenčanje koje se obavlja uz veliko slavlje. Nije se još nikada dogodilo, da bi momak ostavio odnosno otpustio djevojku, koja je tako pošla za njim. To bi uostalom bilo i veoma opasno, jer je više nego sigurno, da bi ga u tom slučaju njezina braća ili rođjaci za sramotu, koju je djevojci nanio, izboli noževima, makar nasred crkve . . .

U posljednje vrijeme odvajanje djevojke nije više tako često, jer su svećenici energično ustali proti tome, napadajući grijешnike javno s oltara. Prije dvadeset, trideset godina, to je bila jedna sasvim obična pojava, nešto lijepa i romantična, za mladog Vlaha, za kojega je bilo sigurno kao sveto pismo, da djevojku, koju voli i koju je doveo k sebi mora i oženiti . . . U najviše se je slučajeva to odvajanje djevojke dešavalo onda, kad su mladi nailazili na kakve zapreke bilo sa strane momkovih ili djevojčinih roditelja. Tom otuđicom bili su stavljeni pred gotov čin i tu nisu mogli drugo nego da dadu svoj blagoslov . . .

* * *

Pokret narodnoga probudjenja, koji se je šezdesetih godina prošloga stoljeća u Istri počeo širiti s velikom je teškoćom prodro u Vlašiju. Sigurno je jedan od ne baš najvažnijih razloga bio i taj, što su nosioći toga pokreta dolazili uglavnom iz istočne Istre, Liburnije i Kastavštine.

Odanle su dotada u zapadnu Istru dolazili samo gladni nadničari, da njemu bogatome kmetu pasu ovee, obiru grožde, prodavaju lonce ili dovoze luk u zamjenu za dobru pšenicu . . . Sam je Laginja, koji je prvi zašao u tu hajdučku krajinu pričao, s kolikim se je poteškoćama imao boriti, dok je Vlahe predobio i kako su ga prvih dana posprdno dočekivali kao »lukara«, »lončara« i »Kranjca« . . .

Led je bio probijen, kad je blagopok. Laginja s velikim žrtvama otvorio u sreću Vlašije prvu hrvatsku Družbinu školu u Istri, gospodarsko društvo za štednju i zajmove i vinarsku zadrugu . . .

Jedamput osvještani Vlasi su postali najtvrdji i najotporniji hrvatski elemenat u Istri. Nakon svog pohoda na Poreč, negdje oko 1900. godine, postali su strah i trepet talijanskih gradića u zapadnoj Istri i njihova se je želja morala uvažiti i kod pokrajinskog namjesništva u Trstu i kod kapetanata u Poreču i kod općine i na sudu. Jer Vlasi nijesu poznavali šale.

Dolaskom Talijana 1918. Vlašija je teško postradala. Sav bijes talijanskih gradjana, toliko zatumljivan, izlio se na jednu Vlašiju, koja je postala krvavim razbojištem, palili su im se domovi, ubijali i zatvarali ponajbolji ljudi palilo se i žarilo i točilo ricinusovo ulje na hektolitre . . .

A ipak što je za Vlaha i njegovu fanatičnu ljubav do matere zemlje najkarakterističnije, iz Vlašije unatoč svih nasilja bilo je vrlo, vrlo

malo tako zvane emigracije. Ušutili su, povukli se u svoja zabitna sela, prestale su davorije i bune, ali Vlasi su ostali na svojoj zemlji, da čekaju bolja vremena. Skoro svi nekadašnji pučki tribuni i seljački narodni vođe, ostadoše dolje. Dr. Korlević, ne samo što nije nikad iz svog rodnog sela otišao u grad, nego je primio motiku i obradivao zemlju kao svaki drugi nadničar . . . Dr. Korlević umro je prije par godina. Ostao je i pop Luka Kirac, ostalo na stotine drugih znanih i neznanih prilagodiv se prilikama i čekajući bolje dane, ali ne u emigraciji nego sa svojim narodom.

U tom i jeste veličina Vlaha, tog surovog, ponosnog i gordog istarskog Hrvata.

Ernest Radetić

Mali Jive i šegrt Hlapić

Sjedili su u travi u vrtu pod starim orahom.

Iz drugog razreda je bio mali Božo, Marko i Jive, iz trećeg razreda Perić, Mate i Grgo, a glavnu riječ je vodio Šime, — on ide već u četvrti razred, pa je najstariji i najpametniji od cijelog društva. Imaju oni o čemu da razgovaraju! — Danas poslije podne prireduju kazališni dobrovoljeći pretstavu. Šime je smio pomagati kad su pripravljali pozornicu. Nosio je kulise, bježao je po mjestu da nadje jedne male čizme, i morao je nabaviti tri mala tronožna stolčića za postolarsku radionicu. Šime je svoju zadaću ispunio, pa je dobio zato besplatnu ulaznicu za pretstavu.

Pripovijedaju sada o pretstavama sjedeći ispod starog oraha u vrtu.

Neki od njih su gledali već nekoliko pretstava. Krasno je bilo! Najprije je došao mladi kraljević, odjeven u sjajnu zlatnu odoru, pa je našao ukletu kraljevnju kako spava pod cvijećem, kad li iznenada bane strašni zmaj s velikom glavom i groznim zubima, kojega je kraljević ubio. Kasnije je došla dvorska svita, mnogo lijepih gospodja i vitezova, koji su pjevali i slavili mladog kraljevića. Nosili su štitove, koplja, mačeve, sve se je sjalo i blještalo, a u sredini sjedi stari sijedi kralj s dugom bijelom bradom, i pozove k sebi

»Jive! Jive!!!« Začuje se iz kuće glas majke maloga Jive koji je napeto slušao pripovijedanja svojih drugova, a nikad još nije vidio pretstavu!

Ali Jive ne mari što ga majka zove, već samo pita: »a onda? — što je bilo onda!«

Drugovi ga stanu nagovarati neka ode najprije majci, koja ga zove, pa će onda pripovijedati kako je bilo dalje, ali Jive neće. »Neka mama samo zove! Ja neidem. Sigurno bi morao nositi kruh k pekaru. — baš me briga! — Neka ga mama nosi sama!«

»Jive nije lijepo što radiš! Kad te mama zove moraš ići. Valja roditelje slušati!«

»Neidem. — baš neidem!«

U to dode i majka Jivina u vrt da potraži neposlušnog sinčića.

»Jive sree, — zar nijesi čuo, da sam te zvala?! Treba da nosiš kruh pekaru! Ajde dušo požuri se, pa ćeš brzo natrag.«

»Mama ja neidem« udari Jive u plač, »ja hoću čuti što pripovijedaju o pretstavi! To je tako lijepo — ja neću nositi kruh pekaru!«

»Sinko, budi dobar i poslušan! Što mama kaže, to moraš učiniti! Ti znaš da mama sve radi samo da bude tebi dobro. Obećala sam ti da ćeš ići popodne na pretstavu, ako budeš dobar — nu čini mi se da ti nijesi dobar!«

A mali tvrdooglavae Jive nastavi s plaćem i nije htio poslušati majku. Drugovi njegovi kad su to vidjeli, poskoče u kuhinju, uzmu kruh i odnesu ga pekaru, — ali se nijesu više vratili u vrt. A tvrdooglavi Jive bio je kažnjen, i plačući je ostao kod kuće i nije doznao svršetak započete pripovijesti o kraljeviću.

Jive je doduše bio neposlušan i tvrdoglav, — nu njegova dobra mamica ga je ipak poslije ručka lijepo obukla i odvela u društveni dom. Kazališni dobrovoljci priredili su pretstavu: Čudnovate zgode šegrta Hlapića.

Jive je bio silno nestrpljiv. Sve ga je zanimalo, a nije ipak htio majku pitati. Bio je još uvijek tvrdoglav i prkosan. Kad se je digao zastor — bio je Jive odmah razočaran. Mjesto zakletog čarobnog dvora, ugledao je šoštarsku radionicu, mjesto kraljevića, — malog šegrta Hlapića, a mjesto kraljevine, — mali bundaš isti kao njegov pas kod kuće. Ništa neobična, sve sasvim onako kako vidi u radionici susjeda postolara. A gdje su one lijepe odore, zlatom izvezene? Gdje mačevi, štitovi, koplja, neima ni bljeska ni sjaja. Samo nekakav mali šegrt!!! Pa još nosi tako smiješne zelene hlače i kapicu od samih krpica sašivenu! No to nije lijepo!

Zar je to pretstava?

Skoro su mu suze došle na oči od žalosti što nema kraljevića.

Istina šegrta Hlapića mu je bilo žao, — on siromah neima mamice koja bi se za nj brinula. Sasvim je sam na svijetu. Majstor njegov je strašan, — samo bije i psuje maloga. A mali je pametan. Siromah neima mamu a ja — misli Jive u sebi — ja imam mamu! A mama je dobra! — Šegrt Hlapić je tako dobar i pametan, a ja — misli Jive u sebi — a ja sam ipak tvrdoglav i zločest! I bilo mu je žao.

Pomalo ga je ipak zanimao taj šegrt Hlapić, — kad već nije bilo kraljevića! —

Kako je dobar! Siromahu starcu nosio je mlijeko u drugi kat, jer starac teško hoda, a pomogao je i malom pastiru, da nadje svoje guske! — A gle sada! Siromah mali! — Onaj ružni crni čovjek ukrao mu je njegove jedine čizmice. Sada mora jedan pješice putovati. I na sajmu je bio i vatru je pomagao gasiti, i spasio je malu djevojčicu iz cirkusa — kako je to dobar dječak!

Šta li je on sve preživio na svom putu! I buru i vatru, i zle ljude je sreo, ali i dobre! A šegrt Hlapić je svima bio dobar, svakome je nešto učinio po volji, svakome je bio uslužan, a ja — misli Jive u sebi — ja

nisam htio nositi pekaru kruh kad me je mamica poslala! I bilo mu je žao.

U zadnjem činu je bilo prekrasno! Vratio se je Hlapić kući, — doveo je sa sobom djevojčicu, dragu malu pametnu djevojčicu koju je izbavio iz cirkusa od zločestog čovjeka, a to je bila kćerka njegovog majstora, koju su mu cigani prije mnogo godina ukrali. Majstor je opet dobar, — sretan! I još je dobio na dar magarca od onog starca koji raznaša mlijeko, i bundaš se veseli i maše repom, — svi su sretni, svi zadovoljni, svi se grle, vesele a ja, — misli Jive u sebi — a ja sam bio tvrdoglav i prkosan, pa se i mama tako ozbiljno i žalosno srđi, ja se ne mogu veseliti. I bilo mu je opet žao! — Mali je Hlapić bio dobar, — pa je u redu da se veseli, — a ja . . .

*

Kad su stigli poslije pretstave kući, — dodje Jive k majci, pa je zapita:

»Mama, — hoćeš li i sutra mijesiti kruh?«

»Neću dijete! A zašto to pitaš?«

»Ja bih te molio, da smijem nositi kruh pekaru! — Molim mamice oprostite mi, — ja neću više nikad biti zločest i tvrdoglav!« a onda kroz suze projeca »ja ću biti uvijek dobar i poslušan, barem kao mali Hlapić!«

Aleksandar Freudenreich

ZDRAVLJE

(Saopćenje »Škole Narodnog Zdravlja« u Zagrebu za »Mali Istranin«)

Muha prouzrokuje i prenosi bolesti. Jest, ta sitna, ali čestoputa dosadna životinja, skrivila je već mnogo zaraza. Odrasla kućna muha, naime, hrani se i najfinijim našim jelima, a osobito rado ide na mlijeko, ali se isto tako hrani znojem i smrdljivim djubretom, te izmetinama zdravih i bolesnih ljudi. Na svojoj sisaljci i na dlakama, kojima je njezino tijelo, osobito noge, pokriveno, prenosi ona sićušne dijelove svoje hrane s jednog mjesta na drugo, a zajedno sa svojom odvratnom hranom i klice različitih bolesti. I u svom želucu prenosi ona klice. Tamo kuda ona plazi, ostavlja te klice u svojoj izmetini. Tako muha širi klice različitih bolesti, boginja, kolere, sušice, tifusa i griže.

Kućna muha se množi jajima. Ona leže svoja jaja na svakojake otpatke od jela, na izmetine, na strvine, na jelo, a osobito rado na djubre. Za 24 sata iz jaja se izleže ličinka, koja je slična crviću, a bijele je boje, bez glave i bez nogu. Ličinka odraste za 5—10 dana i pretvori se u kukuljicu, koja leži u unutrašnjosti ličinkine kožice. Ova kožica postane tvrda, slična je zrnu tamnoervene boje. Za nekoliko dana od kukuljice postane odrasla muha. Eto tako brzo nastaju muhe i tako se brzo razvijaju. A kako za njih ima svagdje dosta hrane (djubre i otpaci), onda nije

ni čudo, da ih toliko ima već s proljeća, čim prigrije sunce. A cijelo ljeto do kasne jeseni samo se crne čitavi rojvi muha, jer se od jedne muhe u proljeće izlegu milijuni novih muha do jeseni.

Muha peckavica slična je kućnoj muhi. Ona imade tvrdu i oštru sisaljku, kojom probada kožu čovjeka i domaćih životinja, te siše krv, jer je to njezina hrana. Ličinke muhe peckavice množe se osobito u kravskoj balegi. Ona je opasan prenosilac raznih bolesti kod domaćih životinja a svakom je poznato kako njezin ugriz boli i često prouzrokuje otok i crvenilo na mjestu ugriza.

Tamaniti muhe možemo na tri načina: 1. uništavati njihova legla, 2. uništavati jaja, ličinke i kukuljice, 3. ubijati odrasle muhe.

I. Ako hoćemo, da sigurno potamanimo legla domaćih muha, onda treba, da prije svega uvijek dobro pometemo kuću i dvorište, da uklonimo sve otpatke i svako djubre, svaku brljavost i svaku nečistoću, jer u svemu tome žive ličinke muha. Ko ne može, da drži djubre daleko od kuće, treba da ga, kao i sve druge ostatke, drži u ogradjenom prostoru. Najbolje je, da se djubre drži u dobro cementiranom djubrištu, a svi kuhinjski otpatci u dobro zatvorenoj kanti. Osobito treba paziti na zahode, da budu dobro zatvoreni, da muhe ne mogu u njih dospjeti i pasti na izmetinama.

II. Najbolje se mogu uništiti jaja, ličinke i kukuljice od muha u njihovim leglima ovako: Na dubretu je u dubini od 20 cm ispod površine temperatura od 65 stupnjeva. U toj temperaturi moraju pocrkati ličinke i kukuljice za nekoliko sekunda. Svježe dubre, koje je uzeto iz staje obično je već zaraženo muhami. Zato ga treba metnuti ne na površinu dubreta, nego sasvim dolje, tj. staro dubre valja prevrnuti. Jednako treba sakupljati sloj starog dubreta na površini, pa ga zajedno sa svježim dubretom dublje zatrpati. Najbolje bi bilo, da se dubre iznese u dubrišta, koja su potpuno ogradjena i natkrita. Američki zemljoradnici ostavljaju u krovu takovih dubrišta i otvore, na koje meću stupice za one muhe, koje se izlegu u dubretu ili ulete na otvorena vrata. U smeću i otpacima, koji se ne upotrebljavaju ni za što, možemo utamaniti legla muha, različitim kemikalijama kao gašenim vapnom, boraksom, krezolom i dr. ali i time, da smeće spalimo ili zakopamo u zemlju.

III. Dobra su sredstva za uništavanje muha ljepivi papir i muholovke. Ljepivih papira ima u svakom dućanu. Vrlo su jeftini i dobro djeluju. Muholovki ima različitog sastava; najzgodnije su staklene. U ove treba naliti malo starog piva ili mlijeka sa šećerom, kao mamac za muhe. Muhe treba početi tamaniti već u proljeće, dok ih još malo ima.

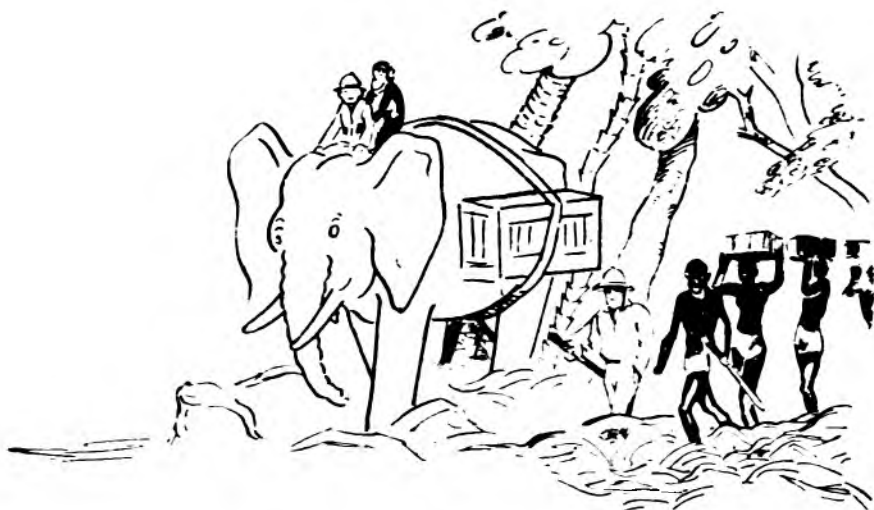
Nije dosta samo tamaniti muhe, nego treba udesiti, da nam muhe ne mogu doći ni u stan. Zato treba na prozore pometati mreže, slične onima, što se upotrebljavaju protiv komaraca. Nije dosta, da samo jedan domaćin u selu tamani muhe, nego to treba svi da čine; istom onda će biti pravog uspjeha. Uništavanje muha jest opći zadatak, koji treba provesti u isto vrijeme, zajednički u cijelom mjestu.

Dr. A. L.

U prvoj naseobini namjerali su se na nekakvu ekspediciju engleskih istraživača, koji su upravo kretali prema beskonačnoj i neprohodnoj prašumi. Čuvši voda ekspedicije da je naš Klok negdje iz tih krajeva, da je i sam rođen u džungli, pa da prema tome poznat sve običaje u šumskom carstvu, neobično se obradovao.

«Mister Jožić», rekao je. Vi valja da podete, sa svojim Klokom, svakako s nama. Dobivat ćete bogatu plaću, a sutra-prekosutra postat ćete još slavan čovjek, znameniti istraživač, o kom će sve svjetske novine pisati. Hoćete li dakle s nama?»

Kako ne bih išao, oduševljeno će Jožić. Njegova je nemirna narav jedva čekala kakvu sličnu priliku. On nije mogao živjeti, ako nije nekud lunjao, borio se s opasnostima i živio nesigurnim životom...

A Klok, Bože moj, ta svi ga znamo. On je nerazdruživi Jožićev drug. Skitnica i on, prefriganac, šaljivdžija, mudrijaš i obješenjak, ali dobar, vjieran drug, koji će za prijatelja sve dati.

I tako se oni jednog jutra otputiše na sionovima, dobro oboružani, uz pratnju nekoliko ernaca, u prašumu.

Oh, ta džungla! Koliko li se opasnosti krije u njoj. U po bijela dana, kad sunce najžešće pali, u njoj je mrak. Guste krošnje tisućgodišnjih stabala, bujne povijuše koje su ispreplele i granje i debla, pa ogromna paprat, koja visoko nadmašuje rastom čovjeka, ne propuštaju ni traku sunca. Zmije otrovnice sakrivaju se među lišćem, udavi

vise na granju između povijuša, pantere i druge zvjerke vrebaju sakrivene u zasjedi, smrt očita na svakom koraku...

Tuda je valjalo proći. I da ne bje Kloka, koji je iskusan, pravovremeno uočio bistrim svojim majmuškim okom, svaku opasnost, zlobi cijela ekspedicija bila prošla. Sjedio je slonu na ledima i oprezno motrio svaki pokret u šumi.

Uz to se je dakako i veselo zabavljao. Kako i ne bi, ta bio je u svojoj domovini. Eh, koliko li je majstorija napravio, da su se i hladni Englezi morali od srca smijati. Skakao bi tako s grane na granu, njihao se, dohvaćao kojekakve plodove i nabeivao se njima. Čestoputa bi znao tako vješto čvrknuti kakvim orahom po kojeg Engleza po njegovom tropskom šeširu, a ma ko zrnem iz puške. Bilo je uopće uza sve opasnosti vrlo veselo; Englezi se nijesu mogli dovoljno nahvaliti Jožiću, što je pristao da se zajedno s Klokom pridruži njihovoj ekspediciji.

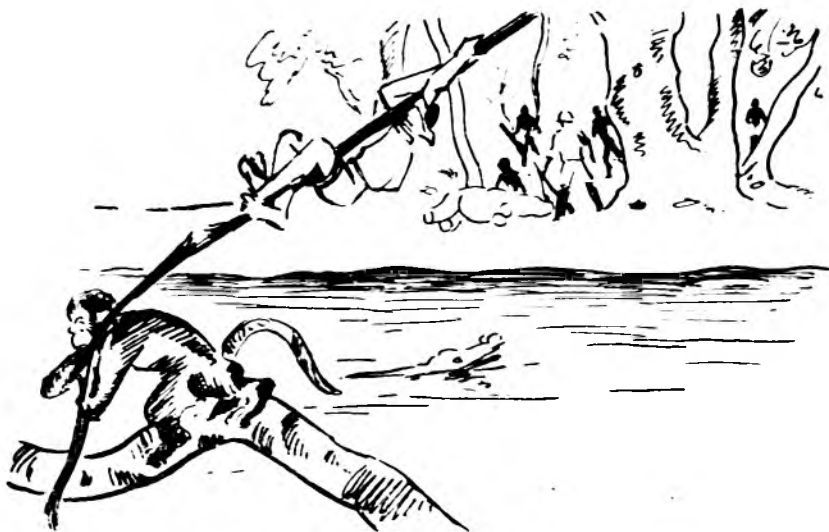

»Bank of England isplatit će ti, čim stignemo u London pet tisuća funti, razumiješ li?« rekao je jednoga dana razdragano voda ekspedicije. »Ne ćeš trebati ništa raditi. Vрати se u svoju lijepu Jugoslaviju i

živi sa svojim Klokom gospodski. Vi ste to zavrijedili. Evo ti ček na pet tisuća funti.«

Jožić je lijepo smotao ček i spremio ga. Bože moj tko ne bi to su milijuni, ako mu samo pode za rukom da ih kući živ donese... Ali...

Baš: ali! Jednoga dana dogodila im se nesreća. Iz čista mira navalio je na njih strašan jedan nosorog, baš kraj jedne rijeke. Englezi i crnci poskakaše na stabla, a Jožić i Klok potjeraše slona preko rijeke, pa na drugu stranu. Jurnjava je bila strašna. Nosorog je strahovita životinja, osobito ako se razbjesni. Englezi su oštro pucali iz svojih karabinka i tek nakon strašne borbe ubili nosoroga. Teško je to išlo, jer njegova je koža neprobijna. Samo ako ga pogodiš u uho ili u oko ubit ćeš ga, inače nikako. »Vratite se natrag sa slonom da nas prenese preko«, vikao je vođa Engleza. Englezi su naime ostali na jednoj strani rijeke, a Klok i Jožić bijahu je preplivali na slonu. I baš su htjeli da opet uđu u vodu da se vrate kad li od straha ustuknuše. Slon pobježe natrag i ne bi više bio ni za živu glavu zakoraknuo u vodu. Što je bilo? Rijeka je upravo vrvila od krokodila, ogromnih proždrljivih krvoločnih, koji su pružali svoje strašne ralje i plivali prema obali.

Zaboga, kako ćemo sada preko? u strahu će Jožić. Najednom ugleda na jednoj strani granato drvo, kome se jedna grana pružala preko vode...

»Ha, već te imam« veselo će Jožić, primi Kloka i oni se za čas popnu na drvo pa se stanu verati po grani: Jožić je pošao prvi, a Klok lagano za njim, oprezno u stanovitoj udaljenosti, da ne bi pukla grana. Slon pak, koji je ostao na drugoj strani pobježe, što su ga noge nosile, jer su već neki krokodili stali izlaziti na pijesak i navaljivati na njega.

Još malo i Jožić je bio na drugoj strani kod Engleza. U tom se času dogodi nešto strašno: grana puče i Jožić se sruši, ali na svoju sreću upravo na kraj rijeke. Englezi ga dočekaše i pograbiše, da ne bi navalili na njega krokodili. Ali Klok siromah nije više mogao preko. Srušio se na drugu stranu. Gladni krokodili jedva ga dočekaše, isplivaše na pijesak, pa za njim. A on jadnik bjež što je brže mogao.

»Klok. Klok, družek, zaplaka Jožić, videci kako nestaje majmuna s vidika. »Bože, pa zar ga više nikad ne ću vidjeti!«

Zaista, izgledalo je da se više nikada ne će sastati. Ekspedicija je krenula uz rijeku prema unutrašnjosti, dok je siromašni Klok odmaglio gonjen od krokodila na protivnu stranu. Jožić je bio vanredno tužan i skršen. Toliko je godina proživio sa svojim majmunom, toliko veselih i žalosnih časova s njime sproveo, a eto sada ih je sudbina u jednom času rastavila.

Možda će jaderno majmunće zagledviti i postati plijenom strašnih krokodila! O Bože, kako je to žalosno. Ali možda mu uspije pa se ipak spasi. Ta Klok je pametan majmun..

Ilustrirao: Boško Koemut.
(umjetnički atelier »Tri«)

Napisao: Ernest Radetić

RAZNO

Balon, zrakoplov, aeroplan. Znate li što je balon, a što zrakoplov i aeroplan i koji je razlog, da se mogu dići u zrak i ploviti po njemu? Balon je ogromna jedna lopta, iz tanke gumije, svilom obavita, koja je napunjena lakim plinom, obično vodikom ili helijem. Ti su plinovi mnogo lakši od zraka, pa se prema tome s neobičnom lakoćom dignu u zrak i plove po njemu. Inžiniri znadu lako izračunati kako velik mora biti balon, i koliko plina sadržavati, da bi mogao dignuti u vis izvjesnu težinu. Obično je pojedini balon, zajedno s ladjicom, posadom i sa svim strojevima težak oko 500 kila.

Zrakoplov, koji se obično naziva Zeppelinom, po njegovom izumitelju grofu Zeppelinu, nije ništa drugo nego mnogo malih balona spojenih zajedno, a obloženih tankim listićima vanredno lagane kovine.

zvane aluminium. Izradjen je obično u obliku dugoljaste cigare, a to zato da lakše reže zrak, kad leti silnom brzinom, jer ga tjeraju jaki motori. —

Aeroplan je stroj, koji je teži od zraka, ali može letjeti zato, jer se širokim krilima poput ptice upire o zrak, dok ga motori tjeraju naprijed. Zataji li motor, ili ako se polome krila aeroplan će propasti.

Koliko je gdje kinematografa? Nekada su naši stari išli uveče rano spavati. Danas, osobito u gradovima, počinje istom uveče život. Kazališta, koncerti, a navlastito kinematografi puni su ljudi. U Njemačkoj imade 5100 kinematografa, Engleska 4950, Francuska 3300, Španjolska 2600, Italija 2500, Češka 2024, a koliko ih još ima u Americi, Rusiji, pa po svim drugim državama svijeta skoro je nemoguće nabrojiti ih.

Željeznička stanica, čije je ime nemoguće izgovoriti. Na pruzi London—Holyhead u pokrajini Wales leži mjestance, koje se zove punim imenom: »Lynfairwingspilgeschnydropwillywillogogoh«. Taj naslov mjestu napisan je na kolodvoru na tabli dugačkoj osam metara i pol, a sastavljen je iz nekoliko starokeltskih riječi. No kako nitko osim mještana to ime ne može pravo izgovoriti, to ga je željeznička uprava jednostavno skratila i zove ga Lynfair. A mi zahvalimo Bogu, što ne moramo učiti tako strašan pravopis.

Silna jakost nekih životinja. Osa može da ponese teret nekoliko puta teži nego što je ona sama. Što biste pak vi rekli da morate ponijeti teret, koji bi težio samo toliko koliko ste vi teški? — Muha može hodati po staklu, po stropu i s glavom dolje. — Pas prepoznaje čovjeka ne vidom, nego njuhom, a leptir namiriši cvijet iz daljine od više kilometara. — Krt pojede svaki dan četiri puta više nego što sam teži. — Buha skoči trista puta dalje nego što je sama velika. A kako bi daleko mi skočili?

Igla putovala tijelom. Prije dvije godine ubola se jedua petnaestgodišnja djevojčica iglom tako jako, da ju više nije mogla izvući. Kad je došao liječnik igla se već toliko zabola nekud u meso, da je nije mogao naći. Od tada su prošle dvije godine, a o igli se nije više ništa znalo, niti je djevojčica osjećala kakove boli. Ovih dana međjutim osjetila je najednoć da ju nešto pod bradom bode. Pošla je k liječniku, koji je na najveće začudjenje izvukao iglu. Igla je dakle putovala po cijelom tijelu, dok nije došla pod bradu i odanle izišla van.

Na svijetu se govori 600 jezika. Najrašireniji je jezik kineski. Njime govori 480 milijuna ljudi, zatim indijski, kojim govori 395 milijuna. Engleski govori 175 milijuna, njemački 95 milijuna, španjolski 85 milijuna, ruski 80 milijuna, francuski 45 milijuna, talijanski 40 milijuna. Najrašireniji je jezik svakako engleski, kojim se govori po cijeloj kugli zemaljskoj, a razumije ga najmanje 300 milijuna ljudi. Francuski je jezik jezik političara. Njime se govori na svim međunarodnim konferencijama. Imade i mrtvih jezika, kojima danas nijedan narod više ne govori, to je jezik latinski i starogrčki.

NAŠI MLADI SARADNICI

POTOK

Hitro teče potok
Kanda mu se žuri
Kroz zelenu travu
Neprestano juri.

Pa pozdravlja šumu:
Zbogom ti mi ostaj
Jer ja sad putujem
U daleki kraj . . .

Marija Gorica

Ivan Mikec

VEČER U NAŠEM SELU

Hajdemo djeco, na počinak,
Jer još malo i sunce je za goru sjelo.
Večer već je k nama došla
i utihnulo već je čitavo nam selo.

Tiha je večer,
Tiho je selo,
Samo pastir neki jošte
U staje goni stado bijelo.

Pjesma se pjeva,
Po brdima ori, i cvrčak se glasi,
A nebo na zapadu
Sunce nam krasi.

Umorni smo
I sanak nam u susret hrli.
Na raženu liježemo slamu,
A sanak nas slatki grli.

A ujutro kad sunce opet svane,
U ruke će netko plug, a netko brane.

Slavko Mostečak,
učenik narodne škole u Bednji

TUŽNI SLAVUJ

Na suhoj tankoj grani
Slavujak mali stoji
Al tužni su mu dani
ko da se nekog boji.

Što je milom tom pjevaču
Da pjevat više ne će
Zašto male oči plaču
A srce zašto peče?

Što bi teška moglo biti
Malom stvoru tome
Da ne presta suze liti
U gaju lijepom svome?

Oh, zmija, u gnijezdu kruta
svu djecu mu podavi
Pa otrovnica, ljuta
sad slavu pravu slavi.

Kad se slavuj u šumu vrati
U gnijezdu ništa ne bi
Mališe svoje stade zvati
I vabiti ih k sebi.

Al glasa nije bilo.
Tek mrak svud šumu krije.
A majka traži čedo milo
kog nigdje više nije.

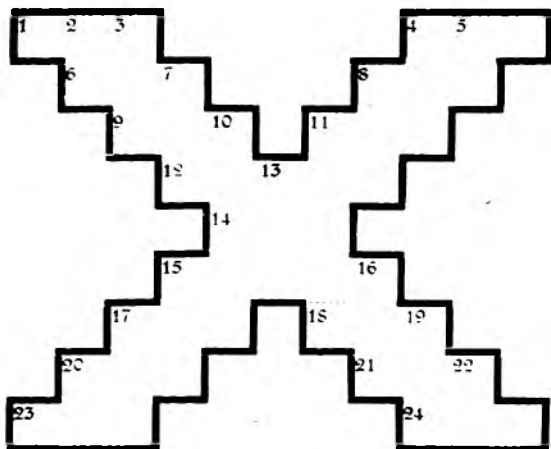
Pa tužna ptica sada
Ko pomoći da moli
I mrtva u travu pada
Od teške i ljute boli.

Davorin Cek, uč. III razreda
drž. III. real. gimn.
Zagreb

ZAGONETKE I ODGONETKE

KRIŽALJKA

Strie Vilper

Vodoravno: 1 povrće, 4. kuća, 6. tišina. 8. marljivost, 9. oružje, 11. svadba, 12 vrst pića, 14. filmski komedijaš, 15. dio oka; prozora, 17 stan za ovce, 18. dio kuće, 20. vrućina, 21. ura, 23. čekić, 24. nevolja. **Uspravno:** 2. pamet. 3. morski sisavac, 4. poklon. 5. zlato (franc.). 7. m. ime, 8. drag. 10. mirodija, 11. domaća životinja, 13. dio tekneine. 15. dio crkve (za pjevanje), 16. hod konja, 19. pokazna zamjenica. 20. lična zamjenica. 21. pokazna zamjenica.

ISPUNJALJKA

Sastavio: Herr Stevo

//

strana svijeta
mjera za vrijeme
nogometni izraz
u glavi je
jelo
divlja zvijer
vrst papige
posvojna zamjenica
muško ime
snažan
turski plemić

Od I do II država u Evropi.

SKRIVAČICE

Rudolf Hodak, uč. II razr. gr. škole
Ivanić-Grad.

Rijeka Vrbas plitka nije
Ivica je za dar dobio 10 Dinara
Stanimo starče!
To sve nije ništa
U Ivanu su šake jake.

REBUS

(A. Ferderber. Zagreb)

TO TO STI
 A CE
TO TO

S V E
što
trebate
za

kuću, školu i zabavu
naći ćete kod trgovačke kuće

Kastner & Ohler
Zagreb.

Tražite glavni katalog.

Pišite još danas!

„Mali Istranin“ izlazi jedamput mjesečno. — Pretplata iznosi 12 dinara na godinu. — Pojedini broj stoji 1 dinar. — Za inostranstvo dvostruko. Uredništvo i uprava nalaze se u Boškovićevoj ulici br. 20. — Telefon 59-31.

Vlasnik, izdavač i odgovorni urednik: Ernest Radetić, Zagreb, Boškovićeva ulica 20. — Tiskara C. Albrecht (P. Acinger), Zagreb, Radićeva ulica 26. Za tiskaru odgovara Petar Acinger, Zagreb, Gundulićeva ulica 22a.